

บทที่ 1

บทนำ

1. ที่มาและความสำคัญของการวิจัย

ชุมชนริมแม่น้ำจันทบุรีตั้งอยู่ตำบลวัดใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ชื่อเดิมที่รู้จักกันคือ ย่านท่าหลวง ซึ่งเป็นชุมชนเก่าแก่ริมแม่น้ำจันทบุรีด้านตะวันตก แต่เดิมรู้จักกันในชื่อที่เรียกกันติดปากว่า “บ้านลุ่ม” ซึ่งเป็นชุมชนเก่าแก่ของชาวจีนและญวนอพยพตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ต่อมาได้พัฒนา มาเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและการค้าของจันทบุรี ที่สำคัญแห่งหนึ่งในสมัยรัชกาลที่ 5 มีจุดเริ่มต้นจากเชิง สะพานวัดจันทร์ ผ่านบ้านท่าหลวงยาวเป็นแนวไป ตลอดจนถึงชุมชนตลาดล่าง บริเวณที่เรียกว่า ท่าเรือจ้าง อาคารส่วนใหญ่เป็นที่พักอาศัย และร้านค้าของชุมชนที่มีอายุเกือบร้อยปี ซึ่งสร้างมาตั้งแต่ สมัยรัชกาลที่ 5 มีลักษณะเป็นตึกแถวโบราณมีลวดลายไม้จำหลักอ่อนช้อยงดงามอยู่ตามบานประตูหน้าต่าง และมุมอาคาร ซึ่งจะพบรูปแบบเรือนขนมปังขิงปะปนอยู่ด้วย เพราะชาวจันทบุรีได้รับอิทธิพลจากการ ติดต่อกับชาวยุโรปต่างประเทศ เมื่อสมัยรัชกาลที่ 5 ลักษณะการฉลุลายของช่างฝีมือชาวจันทบุรี จัดได้ ว่ามีเอกลักษณ์ไม่เหมือนใคร โดยเฉพาะการจำหลักลวดลาย เป็นภาพจำหลักนูนรูปหัวพญาคันคังสอดแทรก อยู่ตามกิ่งเครือเถาหรือความคมเฉียบของลายที่แฝงไปด้วยความอ่อนช้อยของลายจำหลักย่านท่า หลวงจึงถือว่าเป็นย่านประวัติศาสตร์ของจังหวัดจันทบุรี (คณะกรรมการชุมชนริมน้ำจันทบุรี. 2552).

ย่านท่าหลวงและบริเวณใกล้เคียงอย่างตลาดล่าง มีความสำคัญต่อบทบาทการค้ากับ ต่างประเทศของจันทบุรีในยุคนั้นคือเป็นจุดที่เรือบรรทุกสินค้าของป่าที่รวบรวมมาได้จากป่าแถบ ตะเข้นทอง น้ำขุ่น คลองพลู วังแฉ่ม ในบริเวณเขาคิชฌกูฏ และเขาสอยดาวจะล่องลงมาตามลำน้ำจันทบุรี และมาเทียบท่าที่ตลาดท่าหลวง โดยมีกลุ่มชาวชองซึ่งเป็นชนพื้นเมืองเดิมที่อาศัยอยู่ในแถบเทือกเขา ในจันทบุรี ระยองและตราด เป็นแรงงานในการจัดเก็บของป่านำมาจำหน่าย ในตัวเมืองจันทบุรี ในปีหนึ่ง ชาวชองจะล่องแพนำสินค้ามาจำหน่ายในเมืองเพียงครั้งเดียว คือในระหว่างเดือน 10 ถึง 12 (เดือน กันยายน ถึง พฤศจิกายน) เนื่องจากเป็นฤดูน้ำหลากสามารถล่องแพลงมาตามลำน้ำได้สะดวก ส่วนใน ฤดูแล้ง ระหว่างเดือน 3 ถึง 5 (เดือนกุมภาพันธ์ ถึง เดือนเมษายน) ต้องลำเลียงทางเกวียน ซึ่งลำบาก และใช้เวลานานจึงไม่เป็นที่นิยมในช่วงที่กองทหารฝรั่งเศสเข้ามายึดครองจันทบุรี (พ.ศ. 2436-2447) การค้าขายในย่านนี้เป็นไปอย่างคึกคัก นอกจากสินค้าป่าแล้วยังมีการลักลอบจำหน่ายสินค้าประเภท สุรา ผืน กาแฟ ชา การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของย่านท่าหลวง-ตลาดล่างส่งผลให้ทางรัฐบาลให้ ความสำคัญกับการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคต่าง ๆ ในบริเวณนี้ก่อนบริเวณอื่น

ในปี พ.ศ. 2451 จึงได้ประกาศให้พระราชบัญญัติสุขาภิบาลที่ตำบลตลาดเมืองจันทบุรีเป็น แห่งแรกในเขตจันทบุรี นอกจากนี้ในช่วงที่มีการค้าขายตัว มีจำนวนประชากรอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐาน ชั่วคราวในย่านนี้ถึงปีละ 100 คนเศษ มีพ่อค้าต่างถิ่น อาทิ แยก กุหล่า พม่า เข้ามาตั้งร้านค้าชั่วคราว

รวมทั้งมีพ่อค้าเร่จากบ่อพลอยไหลบ่ามาซื้อขายสินค้าต่าง ๆ และนำพลอยมาขายปีละนับ พันคน เมื่อศูนย์กลางการค้าภายในเมืองจันทบุรี ย้ายไปอยู่ที่ตลาดน้ำพุลักษณะทางกายภาพของท่าหลวง -ตลาดล่าง ยังปรากฏให้เห็นวัฒนธรรมการตั้งบ้านเรือน หรือร้านค้าที่หันหลังให้แม่น้ำหันหน้าเข้าสู่ถนน บ้านเรือนเป็นเรือนติดดินนิยมสร้างเป็นเรือนหลังใหญ่ทรงจั่วใช้วัสดุ ในท้องถิ่นก่อสร้าง อาทิ ไม้แฝก ใบจากนิยมนั้นขายคากออกมาเพื่อเป็นร้านค้าติดระเบียบทางเดิน ด้านหน้าตามลักษณะที่พักอาศัยกิ่งพานิชย์ อันเป็นลักษณะวัฒนธรรมการค้าขายของชาวจีน อาคารพักอาศัยและร้านค้าย่านท่าหลวงเป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์อย่างมาก ควรจะมีการอนุรักษ์เอาไว้เพื่อการท่องเที่ยวหรือโฮมสเตย์ ปัจจุบันยังมีกองถ่ายละครและกองถ่ายภาพยนตร์ รวมทั้งภาพยนตร์โฆษณามาใช้สถานที่บริเวณชุมชนริมน้ำจันทบุรี เพื่อถ่ายทำผลงานจำนวนมาก อาทิเช่น ละครอยู่กับก๋งของสถานีโทรทัศน์ช่อง 3 ละครบุญผ่องสถานีโทรทัศน์ไทย PBS รายการทะเลอนเทียว โฆษณารังนกสก็อต ดูดีดู ดูเธอทำ เป็นต้น

ชุมชนแห่งนี้มีการรวมกลุ่มเพื่อการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมชุมชนโบราณ เริ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2553 โดยใช้ชื่อกลุ่มว่า “ชมรมพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบุรี” ประธานกลุ่มคือ คุณประภาพรณฉัตรมาลัย ศูนย์กลางอยู่ที่เรือนไม้บ้านเลขที่ 69 หลังนี้ “บ้านเรือนรู้ชุมชนริมน้ำจันทบุรี” เดิมเป็นอาคารครึ่งตึกครึ่งไม้ เป็นบ้านของขุนอนุสรสมบัติ อายุกว่า 100 ปี พ.อ.หญิงบุญพริ้ม ปฎิรูปานุสร เจ้าของบ้านได้กรุณาให้ใช้ประโยชน์เพื่องานชุมชน ภายหลังจากที่ชมรมได้จัดการการท่องเที่ยวขึ้นก็มีหลายหน่วยงานสนับสนุนด้านการจัดฝึกอบรม งบประมาณ อย่างไรก็ตามหน่วยงานส่วนใหญ่ที่เข้ามามุ่งไปที่สนับสนุนให้ดำเนินงานลักษณะธุรกิจ เพื่อสร้างรายได้ ในขณะที่วัตถุประสงค์ของชมรมต้องการให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง สมัครสมานสามัคคี ใช้ทรัพยากรอย่างมีคุณค่าและยั่งยืน คนในชุมชนเป็นคนดี ช่วยเหลือสังคม ช่วยเหลือชุมชนไม่หลงไหลในกระแสนิยม เน้นความหมายและคุณค่าของชีวิตบนพื้นฐานวิถีชุมชนที่สัมพันธ์กับระบบนิเวศและทรัพยากรธรรมชาติมากกว่ารายได้ที่เป็นตัวเงิน ดังนั้นหากชุมชนมีการศึกษาศักยภาพหรือจุดเด่นในชุมชนที่จะนำไปสู่การจัดการเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน และเหมาะสมต่อชุมชนก็น่าจะเป็นทางเลือกหนึ่งในการสร้างความเข้มแข็ง และรองรับกระแสการท่องเที่ยวได้อย่างเท่าทันอย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีการจัดตั้งชมรมขึ้นมาเพื่อรองรับการท่องเที่ยว แต่เป็นการจัดตั้งที่รวดเร็วด้วยสถานการณ์เป็นตัวแรง เพื่อต้องการเงินทุนสำหรับบริหารชมรม สมาชิกของชมรมยังไม่ได้มีการเตรียมความพร้อมเท่าที่ควร รวมทั้งความพร้อมกับการรองรับการท่องเที่ยวแบบชุมชน มองเห็นปัญหาข้างหน้าว่าหากมีการจัดการไม่ดีพอ ชมรมอาจดำรงอยู่ไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัจจุบันมีนักธุรกิจ นายทุน คนนอกเข้ามาทำการท่องเที่ยวในชุมชนด้วย หากแต่ละฝ่ายคำนึงถึงรายได้ไม่ได้คิดถึง การอนุรักษ์ทรัพยากรเพื่อให้ การท่องเที่ยวในชุมชนยั่งยืนแล้ว ทรัพยากรที่มีคุณค่า แหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของคนในชุมชน เยาวชนทั้งในและนอกพื้นที่ของชุมชนริมน้ำจันทบุรี อาจถูกทำลายไปเรื่อย ๆ อีกทั้งยังมีสถานที่สำคัญ เรื่องราวต่าง ๆ ในชุมชนอีกมากที่ยังไม่ได้มีการศึกษาประวัติความเป็นมา

ไม่ได้มีการรวบรวมข้อมูลสิ่งดี ๆ ที่อยู่ในชุมชนจึงต้องการร่วมกันศึกษาสิ่งดี ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน นำมาเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อสร้างพลังในการค้นหาพร้อมด้วยการศึกษาผลกระทบเพื่อพัฒนาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวชุมชนริมน้ำจันทบุรี ให้เกิดความยั่งยืนสอดคล้องกับการพัฒนาและวิถีชีวิตชาวชุมชนริมน้ำจันทบุรีอย่างแท้จริง (กนกรัตน์ โภคบาล : 2557)

2. วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

2.1 คำถามการวิจัย

2.1.1 การจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับศักยภาพของชุมชนริมน้ำจันทบุรี ควรจะเป็นอย่างไร

2.1.2 ศักยภาพของชุมชนมีอะไรบ้าง

2.1.3 จะนำผลกระทบมาเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนโดยการเรียนรู้และการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมร่วมกันได้อย่างไร

2.2 วัตถุประสงค์

2.2.1 เพื่อศึกษาผลกระทบและรวบรวมศักยภาพพื้นที่เรื่องราวต่าง ๆ ของชุมชนที่เกี่ยวข้องต่อการจัดการท่องเที่ยวชุมชนริมน้ำจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี

2.2.2 เพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชนริมน้ำจันทบุรีในการจัดการท่องเที่ยวสร้างการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคนในชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้อง

3. ขอบเขตของโครงการวิจัย

3.1 ขอบเขตด้านตัวแปรเนื้อหาที่ศึกษา

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาผลกระทบเพื่อพัฒนาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวชุมชนริมน้ำจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี

3.2 ขอบเขตด้านประชากร

3.2.1 ชมรมพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบุรี

3.2.2 คณะกรรมการพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบุรี

3.2.2 หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง

3.3 ขอบเขตด้านสถานที่

ชุมชนริมน้ำจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี

3.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะดำเนินงานไม่เกิน 8 เดือน

4. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 4.1 เกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการของการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการเปลี่ยนแปลงของชุมชน
- 4.2 เกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบทางบวกและทางลบที่เกิดขึ้นเพื่อพัฒนาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวชุมชนริมจันทบุรี
- 4.3 ได้รับทราบข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความต้องการและข้อเสนอแนะจากชุมชนริมจันทบุรี ชุมชนพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบุรี คณะกรรมการพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบุรี หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องต่อการศึกษผลกระทบเพื่อพัฒนาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวชุมชนริมจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี
- 4.4 เพื่อเผยแพร่งานวิจัยทางวารสารวิชาการ พร้อมทั้งการจดสิทธิบัตรเชิงพัฒนา
- 4.5 มีแนวทางจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมโดยมีชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมเพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้ไปปรับใช้ในการร่างแผนแม่บทของชุมชนริมจันทบุรี
- 4.6 เกิดนักวิจัยท้องถิ่น
- 4.7 เกิดการประสานความร่วมมือในการศึกษาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- 4.8 องค์กรของชุมชนมีความเข้มแข็งขึ้น สามารถจัดการท่องเที่ยวได้เองอย่างมีประสิทธิภาพและประสานงานกับหน่วยงานภายนอกได้
- 4.9 เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนที่เป็นไปอย่างยั่งยืน